

Tézisek

a

Regulation of nopaline uptake in
Agrobacterium tumefaciens

c. PhD disszertációhoz

Dr Marincs Ferenc

Mezőgazdasági Biotechnológiai Központ

Gödöllő

2007

Bevezetés

A sejtbeli folyamatokat különböző mechanizmusok szabályozzák adott szinteken. Az első szint ezek közül a transzkripció szabályozása, ami a géntermékek megfelelő tér és időbeli jelenlétét biztosítja a sejtbeli folyamatokhoz. A transzkripció szabályozását DNS kötő fehérjék végzik, amelyek represszorok vagy aktivátorok lehetnek, a génexpresszióra gyakorolt hatásuktól függően. A szabályozó fehérjék kölcsönhatása specifikus DNS szekvenciákkal, amelyeket operátoroknak nevezünk, eredményezi a szabályozott promoterek és az általuk átirrt gének represszióját vagy aktiválását.

Az operátor szekvencia pozíciója a szabályozott promoterhez képest igen fontos faktor annak a mechanizmusnak a szempontjából, amellyel a szabályozó fehérje a génexpressziót befolyásolja. A represszor fehérjék általában a szabályozott promoterhez kötődnek, így fizikailag megakadályozzák a transzkripció RNS polimeráz általi megindítását. Ezzel ellentétben, az aktivátor fehérjék általában a szabályozott promoteren kívül kötődnek, így képesek kölcsönhatásba lépni az

RNS polimerázzal a transzkripció megindításához. Vannak olyan szabályozó fehérjék, amelyeknek kettős funkciójuk van és represszorként és aktivátorként is szabályozzák a génexpressziót.

A szabályozó fehérjék és operátorok közötti kölcsönhatást kisméretű szignál molekulák (amelyeket induktoroknak, korepresszornak vagy koaktivátornak is neveznek) befolyásolják. Ezek a molekulák a fehérjékkel kölcsönhatásba lépve megváltoztatják a fehérje-DNS kapcsolatot, és ezáltal befolyásolják a génexpressziót. Ezen molekulák hatása a szabályozó fehérje-DNS kötésre különféle lehet. Egyfelől befolyásolhatják a szabályozó fehérjék affinitását a DNS szekvenciához, azaz a szabályozó fehérjék ezen molekulák jelenlétében vagy hiányában vagy kötődnek illetve nem kötődnek az operátorhoz. Ez a fajta hatás előfordul mind a represszor mind az aktivátor fehérjék körében. A kettős, represszor-aktivátor funkciójú fehérjék esetében, a fehérje rendszerint kötődik az operátorhoz, akár jelen van a kisméretű szignál molekula akár nincs. A szignál molekula befolyásolhatja a kötés erősségét, vagy szerkezeti változást okozhat a fehérje-DNS komplexben.

Bármelyik hatás kapcsolóként szolgálhat a represszált és aktivált állapotok között.

Ebben a disszertációban egy kettős funkciójú, represszor-aktivátor fehérje és annak az *Agrobacterium tumefaciens* nopaline lebontás operon génexpressziós szabályozásában betöltött szerepének a vizsgálatát írom le.

Az *Agrobacterium tumefaciens* egy talajban található növénypatogén baktérium. Virulens törzsei nagyméretű, úgynevezett tumor indukáló (Ti) plazmidot hordoznak, és tumort okoznak különböző növényeken. A baktérium, a sérült növényből származó vegyületek hatására, megfertőzi a sérülés helyét. Ezek a növényi vegyületek indukálják a baktérium virulencia génjeit, amelyek termékei a Ti plazmid egy adott részét, a T-DNS-t átviszik a növényi sejtek sejtmagjába, ahol az beépül a genomba. Ezután a transzformáció után, a beépült T-DNS gének expressziója növényi hormonok túltermelését eredményezi, ami a transzformált sejtek kontrolálatlan osztódásához és ezáltal tumor kialakulásához vezet. Természetesen, a tumor kialakítása nem cél, hanem eszköz a baktérium számára ebben a

folyamatban. A tumor indukálásával a baktérium kedvező környezetet biztosít a saját túléléséhez és szaporodásához. Nevezetesen, a beépült T-DNS gének, amelyek expresszálódnak a növényi genomban, különleges molekulák szintézisét irányítják. Ezek a molekulák, amelyeket összefoglalóan opinoknak nevezünk, szerves savak és aminosavak, vagy cukrok és aminosavak vegyületei, és szén és nitrogén forrásként szolgálnak a tumort indukáló baktérium számára. Ebben a viszonylag tápanyagban gazdag közegben a baktérium szaporodni képes és átadja a Ti plazmidot más baktérium egyedeknek.

Az opinok lebontását irányító gének szintén a Ti plazmidon találhatóak, de a T-DNS-en kívül és ezért nem kerülnek át a növényi genomba. Expressziójukat az az opin indukálja, amelyet a fertőző baktérium által létrehozott tumor termel.

Nopalin egy olyan opin, amely azon tumorokban képződik, amelyeket nopalin típusú Ti plazmidot, pl. TiT37, hordozó *Agrobacterium* törzsek okoznak.

Munkám célkitűzése az volt, hogy a génexpresszió szabályozását vizsgáljam a nopalin lebontásáért felelős

operonban, *Agrobacterium tumefaciens* pTiT37-es Ti plazmidján.

Munkámat a DSIR/AgResearch kutatóintézetben Palmerston North-ban, Új Zélandon végeztem, 1989 és 1995 között, és négy elsőszerzős publikációban közöltem, amelyek a tézisek végén vannak felsorolva.

Anyag és módszer

Munkám során különböző molekuláris megközelítéseket és technikákat használtam.

Plazmidok konstruálásához szükség volt nukleinsav izolálására, klónozásra, hely-specifikus mutagenézisre, szekvenálásra, PCR-ra és jelzőgén fúziók építésére, amit vagy standard, vagy a közölt cikkekben leírt módszerekkel végeztem.

Spektrofotometriát, agaróz gél elektroforézist, topoizomer agaróz gél elektroforézist, denaturáló akrilamid fehérje elektroforézist és enzimméréseket alkalmaztam nukleinsavak és fehérjék vizsgálatára a publikált cikkekben leírtak szerint.

Fehérje-DNS kölcsönhatásokat gél retardációs és DNaseI footprinting módszerekkel tanulmányoztam.

Eredmények

- A TiT37 plazmid *nocR* génjét klónoztam, szekvenáltam és *E. coli*-ban expresszáztattam
- Szekvencia analízissel kimutattam, hogy a NocR fehérje egy helix-turn-helix típusú, DNS kötő fehérje, amely a bakteriális LysR transzkripció aktivátorok családjába tartozik
- Gél retardációval és DNaseI footprintinggel a NocR fehérje kötőhelyét a *nocR* promoterhez lokalizáltam az ellentétes irányban átíródó *nocR-nocB* promoter régió belül, relatíve nagy távolságra a *nocB* promotertől, amelyet funkcionálisan és szekvencia analízissel azonosítottam
- Szekvencia analízissel kimutattam, hogy a NocR fehérje kötőhelyén belül egy CATGN₄CATG tandem palindrom szekvencia lehet a NocR fehérje operátora, és hogy az operator átfed egy 18 bp-os váltakozó purin-pirimidin szekvenciával és egy a gyrase fehérje kötőhelyével nagyfokú homológiát mutató szekvenciával

- A *nocR* promoterből helyspecifikus mutagenézissel eltávolítottam az operátor szekvenciát és gél retardációval kimutattam, hogy az operátor szekvencia szükséges a NocR fehérje kötődéséhez
- *gusA* és *luc* riporter génfúziókkal kimutattam, hogy a NocR fehérje szabályozza saját szintézisét és az ellentétes irányban átíródó *nocB* gén expresszióját
- Ugyanezekkel a génfúziókkal ugyancsak kimutattam, hogy az operátor hiánya és a *nocR* gén transzkripciója önmagában is befolyásolja a *nocB* gén expresszióját még a NocR fehérje hiányában is
- Topoizomer analízissel kimutattam, hogy az operátor szekvencia hiánya befolyásolja egy plazmid supercoil állapotát
- Egy újfajta, B-Z DNS átalakuláson és lokális supercoil változáson alapuló, távszabályozós transzkripció modellet írtam le

**A PhD disszertáció a következő referált
cikkeken alapszik:**

Marincs, F. and White, D.W.R. (1993): Nopaline causes a conformational change in the *NocR* regulatory protein-*nocR* promoter complex of *Agrobacterium tumefaciens* Ti plasmid pTiT37. *Mol. Gen. Genet.* 241: 65-72.

Marincs, F.* and White, D.W.R. (1994): The *NocR* repressor-activator protein regulates expression of the *nocB* and *nocR* genes of *Agrobacterium tumefaciens*. *Mol. Gen. Genet.* 244: 367-373.

Marincs, F.* and White, D.W.R. (1995): Divergent transcription and a remote operator play role in control of expression of a nopaline catabolism promoter in *Agrobacterium tumefaciens*. *J. Biol. Chem.* 270: 12339-12342.

Marincs, F.* and White, D.W.R. (1996): Regulation of gene expression at a distance: the hypothetical role of regulatory protein-mediated topological changes of DNA. *FEBS Letters* 382: 1-5.

* csillag jelzi a levelező szerzős közleményeket

Konferencia közlemények a témából:

Előadások (meghívott előadóként):

Marincs, F. and White, D.W.R. (1991): Regulation of *Agrobacterium* opine catabolism gene expression. 1st Annual Queenstown Molecular Biology Meeting, Queenstown, New Zealand.

Marincs, F. and White, D.W.R. (1992): DNA topology controls expression of the *nocB* gene in *Agrobacterium tumefaciens*. Meeting on Molecular Genetics of Bacteria and Phages, Cold Spring Harbor, NY, USA.

Marincs, F. and White, D.W.R. (1993): Regulation of nopaline uptake in *Agrobacterium tumefaciens*: in vivo and in vitro studies. Joint Annual Conference of the New Zealand Microbiological Society and the New Zealand Society for Biochemistry and Molecular Biology. Palmerston North, New Zealand.

Marincs, F. and White, D.W.R. (1994): Effect of upstream sequences on expression of a bacterial promoter. 4th Queenstown Molecular Biology Meeting, Queenstown, New Zealand.

Előadások (társszerzőként):

White, D.W.R. and **Marincs, F.** (1991): Molecular interactions in the activation of *Agrobacterium* opine catabolism gene expression. Australasian Gene Mapping and Molecular Genetics Symposium, Dunedin, New Zealand.

Marincs, F. and White, D.W.R. (1992): DNA topology controls expression of the *nocB* gene in *Agrobacterium tumefaciens*. 2nd Annual Queenstown Molecular Biology Meeting, Queenstown, New Zealand.

Poszterek:

White, D.W.R., Pritchard, M. and **Marincs, F.** (1990): Genetic and sequence analysis of *Agrobacterium* opine catabolism genes. Molecular Genetics Symposia, Palmerston North, New Zealand.

Marincs, F. and White, D.W.R. (1994): Regulation of the nopaline catabolism genes of pTiT37 in *Agrobacterium tumefaciens*. 7th International Symposia on Molecular Plant-Microbe Interactions, Edinburgh, Scotland.

Marincs, F., Dudas, B. and White, D.W.R. (1994):
Activation of an *Agrobacterium* nopaline catabolism
promoter *in planta*. 4th Queenstown Molecular Biology
Meeting, Queenstown, New Zealand.